

А.В. Череп, д.е.н., проф.
О.О. Коробов, аспір.

Запорізький національний технічний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЕЛЕМЕНТИ ЇЇ СИСТЕМИ

Досліджено сутність поняття економічної безпеки у контексті підприємств з виробництва органічної продукції та такої, що має у своєму складі органічні сполуки й, відповідно, використовується в аграрній промисловості. Також визначено основні проблеми та тенденції досліджуваного явища на основі даних ПрАТ ЗГК “Кремнійполімер” – провідного українського виробника каучуків і пластиків на основі кремнійполімерів. У підсумку наведено шляхи мінімізації економічної безпеки підприємств з виробництва органічної продукції.

Ключові слова: органічна продукція, економічна безпека, система безпеки, глобалізація.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день стан економіки України не на такому високому рівні, щоб забезпечити достатній рівень існування підприємств. Багато підприємств України, що функціонують в нестабільному економічному середовищі, є збитковими, переживають спад виробництва, а досить часто перебувають на межі банкрутства. В економічній ситуації, підприємства самі визначають свою економічну політику, формують портфель замовлень, організують виробництво і збут продукції, повністю відповідають за результати господарської діяльності, оскільки держава не відповідає за результати фінансово-господарської діяльності підприємства, забезпечення економічної безпеки. Підприємства-виробники органічної продукції стикаються з певними труднощами при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, які зумовлені впливом зовнішнього і внутрішнього середовища.

Тобто важливо врахувати той факт, що формування ринкової економіки в Україні істотно змінило умови діяльності підприємств: змінилися форми й методи державного регулювання, підсилюється вплив зовнішнього середовища, основною рисою якого є невизначеність, підвищився рівень відповідальності керівників підприємства за самостійно прийняті управлінські рішення.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми безспірна. Камлик М.І. [1] зазначає, що “політична, економічна та соціальна напруженість у суспільстві, складність і суперечливість процесів, що відбуваються, посилення злочинних посягань щодо підприємців гальмують проведення реформ в країні, відлякують зарубіжних партнерів, стримують зростання інвестицій в економіку України”. Причому, як зазначають Васильців Т.Г. [3], Попович П.Я. [8] та Козаченко Г.В. [2], – ситуація на ринку аграрного сектора України сприяє тому, що ціни вторинного ринку органічної продукції становлять лише 30–60 % від номіналу. Все це завдає серйозного економічного збитку не тільки досліджуваним підприємницьким структурам, а й державі в цілому.

Грюніг Х. Ван [5] зазначає, що не менш важливим питанням у діяльності підприємства є першочергове виявлення ризиків та їх наступна мінімізація.

Корчевська Л.О. [4] акцентує увагу на тому, що у ринкових умовах господарювання підприємство, як відкрита система, функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості економічного середовища.

Необхідно зазначити, що з ліквідацією державної системи контрактації сільськогосподарської продукції стара інфраструктура збуту продукції виявилася неспроможною забезпечити ефективне функціонування аграрного ринку. З'явилося багато комерційних посередницьких структур, які не мали відповідної матеріально-технічної бази і купували продукцію за непрозорими схемами, що призвело до значної тінізації ринку. Потрібна була спеціальна ринкова інфраструктура для здійснення прозорих процедур продажу продукції виробниками безпосередньо споживачам, у тому числі посередницьким комерційним структурам, а також розгалужена заготівельно-збутова мережа, зорієнтована на велику кількість продавців і покупців та різних товарних партій продукції.

Викладення основного матеріалу дослідження. Економічна безпека – це такий стан національної економіки, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави. Під життєво важливими інтересами в даному контексті розуміють сукупність потреб, які забезпечують існування і прогресивний розвиток особистості, суспільства, держави. Економічна безпека є однією зі складових національної безпеки, яка охоплює також оборонну, екологічну безпеку тощо.

Найважливішими факторами, що впливають на економічну безпеку підприємства, є ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Насамперед, економічна-безпека підприємства залежить від економічної

безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку. Наявність багаторівневої концепції економічної безпеки господарюючих суб'єктів усіх рівнів дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам.

Варто зазначити, що невід'ємною складовою економічної безпеки підприємств є вдала ідентифікація ризику, що безпосередньо впливає на його безпеку. Співробітники Всесвітнього банку Хенні ван Грюнінг, Соня Брайович Братанович потенційні ризики підприємства класифікують таким чином:

– фінансові ризики: кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик, ринковий ризик, валютний ризик та ін.;

– операційні ризики: ризик ділової стратегії, ризик внутрішніх систем і операцій, технологічний ризик, помилки управління та шахрайство;

– ділові ризики: ринковий ризик, юридичний ризик, ризик ділової політики, фінансова інфраструктура;

– надзвичайні ризики: політичний ризик, ризик фінансової кризи, інші екзогенні ризики [5, с. 4].

Не менш важливим є аналіз умов та обставин виникнення ризику, що зображені на рисунку 1 [6, 7].

При трактуванні поняття “ризик”, на нашу думку, слід виходити з можливості його подальшої імплементації у практиці банківського ризик-менеджменту.

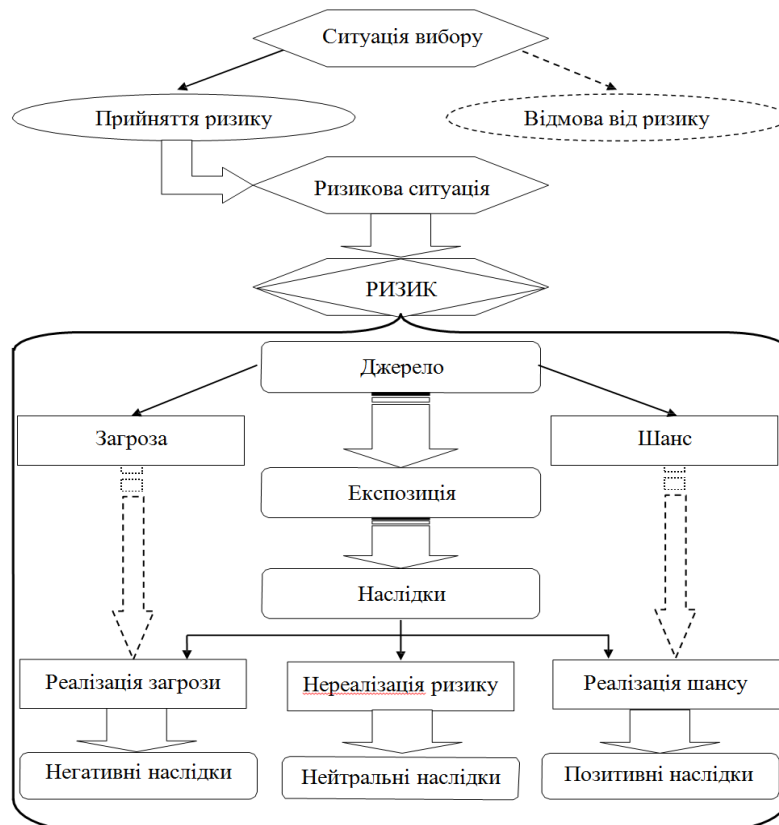

Рис. 1. Етапи виникнення та реалізації ризику

Виходячи з цього, у ОПР (особа, яка приймає рішення), ніж результат відмови від ризику (ціна ризику) має бути можливість виявити ризик, оцінити його і вжити певних заходів для його оптимізації. Іншими словами, менеджер має визначити:

– по-перше, – джерело ризику, а саме подію або групу подій, які несуть в собі загрозу виникнення втрат (матеріальних та/або нематеріальних) або, навпаки – шанс отримання додаткових доходів;

– по-друге, – експозицію, тобто те, на що впливає джерело ризику;

– по третє, – наслідки, а саме результат реалізації, або шансу, що виражається у масштабах отриманих вигод.

Агропромисловий комплекс України належить до пріоритетних галузей економіки, від діяльності якого значною мірою залежать підвищення добробуту народу, становлення України як цивілізованої європейської держави, зміцнення політичної єдності української нації.

У ньому зосереджено більше половини функціонуючих виробничих фондів, виробляється близько 50 % ВВП, дві третини товарів народного споживання, прямо або опосередковано формується 70 % зведеного бюджету, зайнято майже 40 % працюючого населення. Нині понад 80 % фонду споживання формується за

рахунок сільського господарства, тому виробництво сільськогосподарської продукції є найпершою умовою існування людства.

Кожен процент виробленої в сільському господарстві продукції, подолавши всі стадії переробки, зростає у валовому внутрішньому продукті втричі, а то й вчетверо, забезпечуючи при цьому розвиток суміжних галузей національної економіки.

Найважливішою умовою розвитку АПК є пропорційність, збалансованість усіх трьох сфер. Необхідно зазначити, що в економічно розвинутих країнах переважна частка вартості кінцевого продукту створюється у третій сфері. Так, у США її питома вага досягає 80 % роздрібною вартості продукції. Найбільша частина кінцевого продукту створюється в продовольчому комплексі, на частку якого припадає понад 75 % виробництва всієї продукції сільського господарства, більше 80 % основних виробничих фондів і близько 80 % чисельності працівників.

Продовольча безпека визначається рівнем ефективності всієї економіки. Однак продовольчі ресурси формуються в процесі агропромислового виробництва. Тому такі підсистеми АПК, як збут і розподіл продовольства, продовольчі резерви і споживання відносяться до функціональних підсистем (рис. 2).

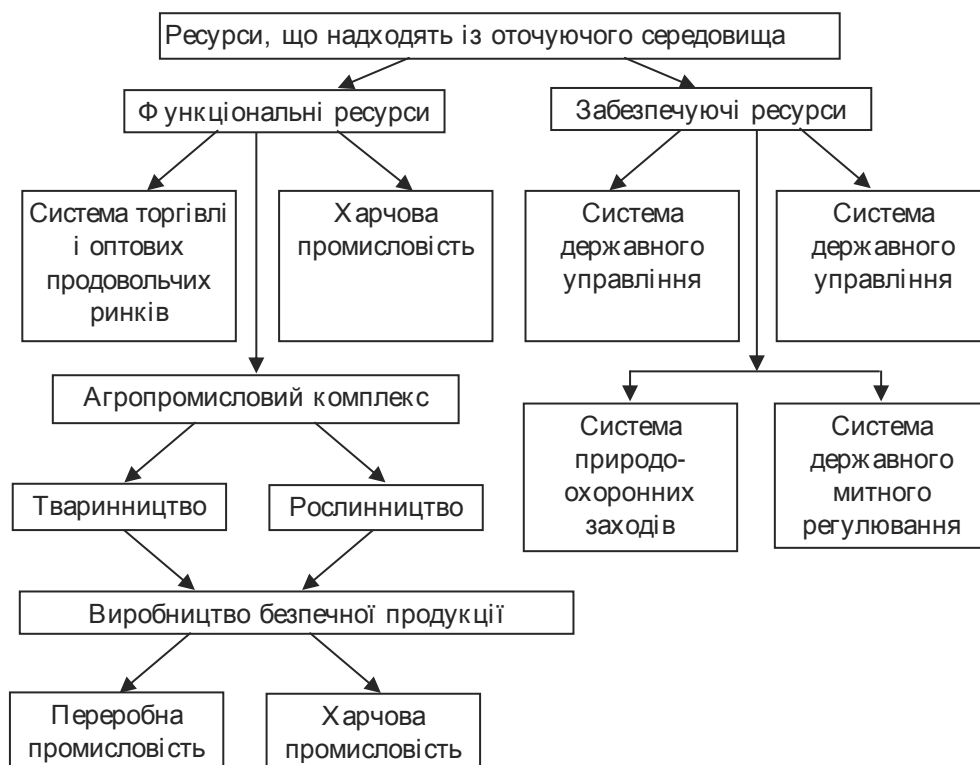

Рис. 2. Структура продовольчої безпеки

Використовуючи конструктивний підхід до побудови системи продовольчої безпеки, виділимо її із середовища і розглянемо з точки зору виконуваних нею функцій. Головною її функцією є безперервне, достатнє, якісне забезпечення і самозабезпечення населення продуктами харчування в кожний період часу.

Виробничо-економічна система АПК поділяється на три основні сфери:

- 1) Галузі промисловості, що забезпечують АПК засобами виробництва. Вона визначає індустріалізацію та інтенсифікацію виробництва у сільському господарстві та інших галузях АПК.
- 2) Сільське господарство, що є центральною ланкою АПК.
- 3) Охоплює харчову, молочну, м'ясну галузі і комбікормову промисловість, що забезпечують заготівлю, транспортування, збереження, переробку сільськогосподарської сировини і реалізацію кінцевого продукту.

У відтворювальному процесі особливу роль відіграє взаємозв'язок між сільським господарством та промисловістю. Головна функція сільського господарства – задоволення потреб населення у продовольстві, а промисловості – у сировині. Особливість сільського господарства – його ведення пов'язане з використанням землі – головного засобу виробництва, і природного середовища. Воно базується на застосуванні біологічних факторів – рослин і тварин. У сільському господарстві фонди відтворення формуються за рахунок власної продукції (насіння – у рослинництві, корму – у тваринництві).

Формування АПК є відображенням об'єктивного процесу поєднання сільського господарства та промисловості, розвитку різних форм агропромислової інтеграції. Агропромислова інтеграція розвивається на базі спеціалізації сільського господарства за регіонами та окремими господарствами. Розвиток інтеграції сільського господарства та переробної промисловості виражається у переході від традиційних фермерських і селянських господарств до агропромислових утворень: агрофірм, об'єднань.

Найвищого рівня формування АПК сягнуло у США, де територіальна спеціалізація сільського господарства сприяє концентрації промислової переробки.

Традиційне сільське господарство ділять на дві галузі: рослинництво та тваринництво. Рослинництво вважається провідною галуззю, бо, окрім продуктів харчування та сировини для промисловості, воно виробляє корми для домашніх тварин. Мало залежить від рослинництва лише пасовишне та кочове тваринництво. Такі тенденції можна прослідкувати за допомогою рисунка 3.

Головними загрозами зовнішнього середовища, що стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних промислових підприємств є нестабільність політико-економічного становища України, недосконалість створених державою умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, високий рівень оподаткування, брак уваги держави до розвитку високотехнологічних галузей промисловості, що спричиняють нераціональну структуру експорту і малоперспективну модель міжнародної спеціалізації України. Не менш істотною є загроза високої конкуренції з боку західних компаній, які, створюючи різноманітні бар'єри при вході на ринок, не дають можливість вітчизняним підприємствам зі своєю продукцією конкурувати на ринках розвинених країн.

ПрАТ ЗГК "Кремнійполімер" – провідний український виробник каучуків і пластиків на основі кремнійполімеру, який базується у Запорізькій області.

Розглядаючи дане промислове підприємство як самостійний господарюючий суб'єкт, що взаємодіє із зовнішнім середовищем, слід визнати, що його діяльність має ризиковий характер. Це пояснюється специфікою виробництва. Управлінські рішення, що приймаються керівниками підприємств із питань забезпечення та постійного підвищення результативності їх функціонування, завжди пов'язані з ризиком їх невиконання (або недовиконання).

Система економічної безпеки кожного підприємства залежать від чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

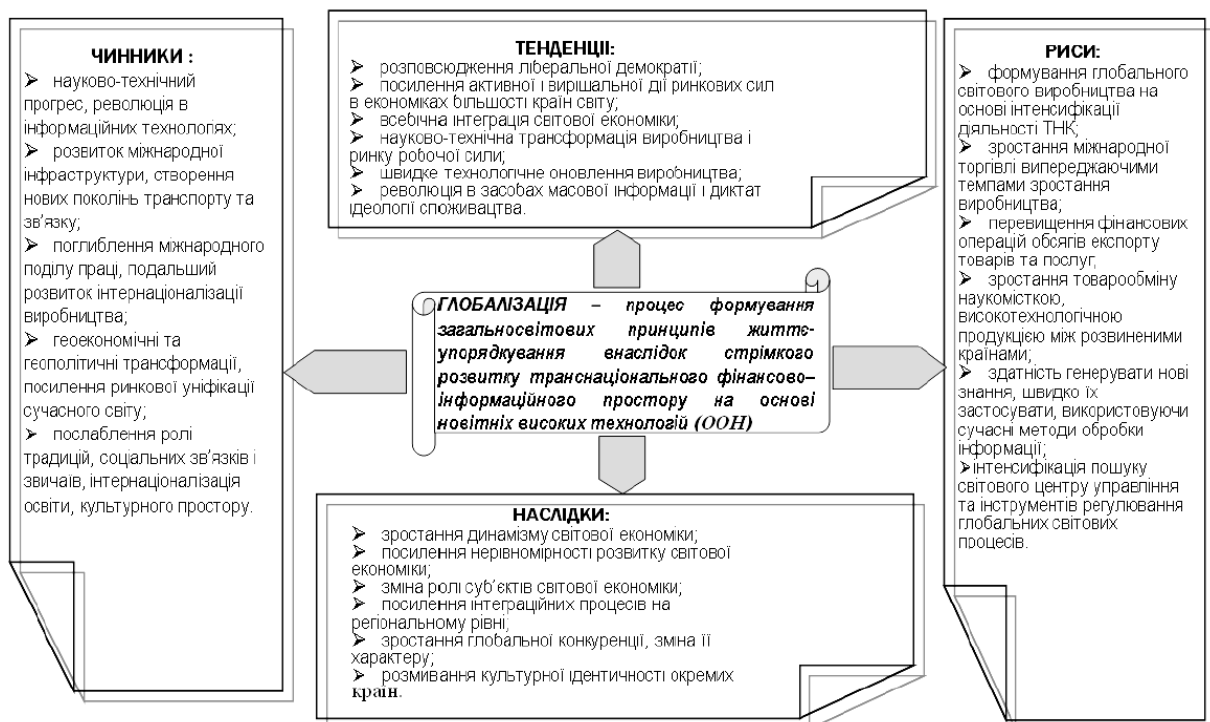

Рис. 3. Основні тенденції розвитку підприємств з виробництва органічної продукції Запорізького регіону в сучасних умовах глобалізації

Основні показники його діяльності наведено нижче на структурному графіку (рис. 4).

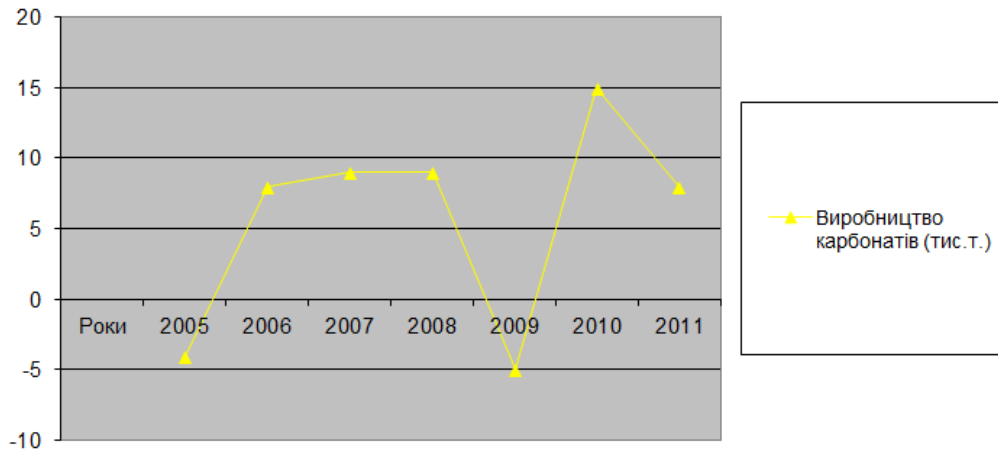

Рис. 4. Виробництво карбонатів ПрАТ ЗГК "Кремнійполімер" у 2005–2011 р.

Аналізуючи суттєві загрози забезпечення економічної безпеки в Запорізькій області, варто виділити чинники, які відображені Камликом М.І., а саме [1]:

- повільне реагування державних інституцій на зміну умов господарювання, порівняно з адаптацією до них підприємців;
- недостатня активність національних підприємницьких структур щодо участі у процесах розробки державної політики і прийняття рішень;
- низька якість роботи системи державного управління економічною безпекою підприємництва;
- нестача робочої сили та тіньова зайнятість;
- поширення практики рейдерства як механізму захоплення влади над підприємством за допомогою державного апарату управління.
- ненормована приватизація, що призвела до привласнення значних ресурсів без значних витрат, а також до спроб перерозподілу власності зокрема й кримінальним шляхом;
- загибель слабких, неефективних підприємств, які не витримують ринкової конкуренції – через 1–4 роки роботи на ринку;
- відсутність чіткої системи правового захисту приватного підприємництва.

Основними елементами системи економічної безпеки підприємства ПрАТ ЗГК "Кремнійполімер" є:

- захист комерційної таємниці та конфіденційності інформації;
- комп'ютерна безпека; внутрішня безпека;
- безпека будинків і споруд; фізична безпека;
- технічна безпека;
- безпека зв'язку;
- безпека господарсько-договірної діяльності;
- безпека перевезень вантажів та осіб;
- безпека рекламних, культурних, масових заходів, ділових зустрічей та переговорів;
- протипожежна безпека;
- екологічна безпека;
- радіаційно-хімічна безпека;
- конкурентна розвідка;
- інформаційно-аналітична робота;
- експертна перевірка механізму системи забезпечення.

Також до структурного складу системи економічної безпеки належать: фінансова, силова, техніко-технологічна, правова, кадрова та логістично-виробнича безпеки [2].

Основні фактори, що характеризують рівень забезпечення продовольчої безпеки, відображені на рисунку 5.

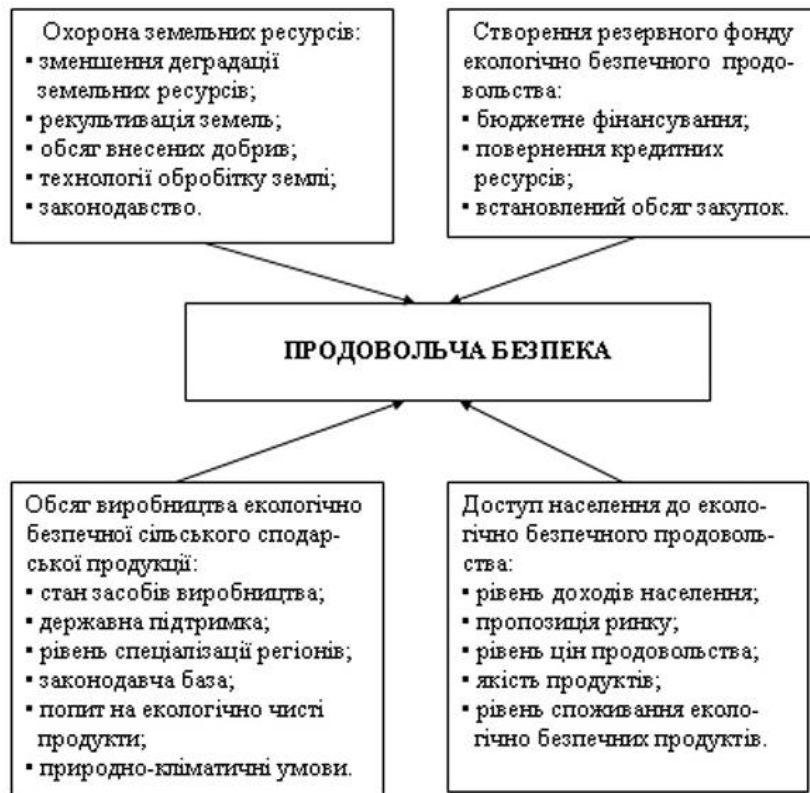

Рис. 5. Основні фактори, що забезпечують рівень продовольчої безпеки

Дотримуючись мети системи продовольчої безпеки, можна виділити взаємопов'язані між собою групи факторів, що характеризують її забезпечення і приводять до зміни її стану.

Саме тому, однією із важливих цілей в розвитку аграрного сектора економіки виступає охорона навколишнього середовища від негативного впливу діяльності людини, відновлення пошкоджених ресурсів. Ці заходи повинні передбачати оптимальну організацію виробництва аграрного сектора з урахуванням екологічних факторів [8].

Економічна безпека підприємства характеризується сукупністю якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких вважається рівень економічної безпеки, який визначається станом використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. Цей показник залежить від спроможності керівництва підприємства і спеціалістів (менеджерів) ефективно уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

З метою досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи.

Висновки. Для підприємств з виробництва органічної продукції необхідно відзначити, що в забезпеченні їх економічної безпеки важливу роль відіграє інформаційне забезпечення бізнесу, а також фактор фінансової діяльності. Для таких підприємств дуже важливе значення у забезпеченні їх економічної безпеки має рівень персоналу такого підприємства.

Таким чином, проведені дослідження показують, що для забезпечення економічної безпеки промислових підприємств з виробництва органічної продукції головним завданням є передбачення і випередження можливих загроз, що призводять до кризового стану, а також проведення антикризового управління, яке спрямоване на виведення підприємства з кризового стану. Ми вважаємо, що найбільше значення у справі забезпечення економічної безпеки підприємства мають первинні економіко-правові та організаційні заходи, що забезпечують фундамент, основу системи безпеки, на відміну від вторинних – технічних, фізичних тощо.

Список використаної літератури:

1. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. / М.І. Камлик. – К : Атіка, 2005. – 432 с.
2. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : Монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К : Лібра, 2003. – 280 с.

3. Васильців Т.Г. Чинники та джерела загроз економічній безпеці підприємства / Т.Г. Васильків, М.Б. Пасічник // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.10. – С. 128–135.
4. Корчевська Л.О. Методологічні питання економічної безпеки підприємства. / Л.О. Корчевська, Г.В. Жосан // Вісник економіки і промисловості. – № 29. – 2010. – С. 108–110.
5. Грюніг Х. Ван. Анализ банковских рисков : система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Хенни ван Грюнінг, Соня Брайович Братанович ; пер. с англ. ; вступ. ст. К.Р. Тагирбекова. – М. : Весь мир, 2007. – 304 с.
6. Cliffs Notes. Discounting Notes Receivable [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cliffsnotes.com/study_guide/Discounting-Notes-Receivable.topicArticleId-21081,articleId-21063.html.
7. The Economic times Credit Risk [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://articles.economictimes.indiatimes.com/2001-12-26/news/27469272_1_rating-system-credit-risk-default-risk.
8. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : підручник / П.Я. Попович. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 365 с.

ЧЕРЕП Алла Василівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедру фінансів та кредиту, декан економічного факультету Запорізького національного технічного університету.

Наукові інтереси:

- підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання;
- економічна безпека суб'єктів господарювання, регіонів та держави в цілому.

КОРОБОВ О.О. – аспірант Запорізького національного технічного університету.

Наукові інтереси:

- економічна безпека;
- діяльність суб'єктів господарювання.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2013